

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра екологічного права

С И Л А Б У С

навчальної дисципліни

«Міжнародне екологічне право»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – за вибором студента

Харків 2021

Силабус навчальної дисципліни «**Міжнародне екологічне право**» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 20 с.

Розробники:
Євгеній СУЄТНОВ,
кандидат юридичних наук, доцент
Євгенія КОПИЦЯ,
кандидатка юридичних наук, доцентка
Ельбіс ТУЛІНА,
кандидатка юридичних наук, асистентка

Затверджено на засіданні кафедри екологічного права
(протокол № 2 від 9 вересня 2021 р.)
Оновлену редакцію (зі змінами та доповненнями) затверджено на засіданні
кафедри екологічного права
(протокол № 13 від 15 червня 2022 р.)

Завідувач кафедри – Євгеній СУЄТНОВ,
кандидат юридичних наук, доцент

Дані про викладача

Назва навчальної дисципліни	Міжнародне екологічне право
Статус навчальної дисципліни	Вибіркова
Викладач	Суєтнов Євгеній Павлович, кандидат юридичних наук, доцент Копиця Євгенія Миколаївна, кандидатка юридичних наук, доцентка Туліна Ельбіс Євгенівна, кандидатка юридичних наук, доцентка
Контактний телефон	057 704-92-97
E-mail	ye.p.suyetnov@nlu.edu.ua
Консультації	відповідно до розробленого графіку індивідуальних консультацій
Онлайн-консультації	Під час дистанційного навчання проводяться консультації із використанням платформ Zoom, Moodle та ін.

Анотація навчальної дисципліни

Предмет навчальної дисципліни – це міжнародне екологічне право, як сукупність норм і принципів міжнародного права, що регулюють відносини між суб'єктами з питань, які стосуються навколишнього середовища.

Розглядаються історичні етапи становлення та розвитку міжнародного екологічного права, його поняття, предмет, принципи, джерела, об'єкти та суб'єкти, поняття, сутність та механізми захисту екологічних прав людини, особливості міжнародно-правової охорони морського та прісноводного середовища, флори і фауни, біологічного та ландшафтного різноманіття, атмосферного повітря, озонового шару та космічного простору, проблеми міжнародно-правового регулювання питань зміни клімату, поводження з відходами, ядерної та радіаційної безпеки, охорони довкілля в умовах збройних конфліктів, міжнародно-правової відповідальності за екологічні правопорушення тощо.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – підвищення загального рівня правової культури здобувачів вищої освіти; формування у майбутніх юристів світоглядних установок, орієнтованих на верховенство права; формування знань, вироблення основних умінь і навичок, а також формування

професійних компетентностей у галузі міжнародного екологічного права.

Завдання:

- формування необхідних сучасному юристу комплексу юридичних компетентностей;
- формування системи теоретичних знань про галузь – міжнародного екологічного права, комплексних знань про особливості механізму правового регулювання охорони довкілля, основних понять цієї галузі, особливостей її суб'єктів, процесу створення її норм, проблемних питань правового регулювання охорони довкілля в міжнародному праві, знань відповідності вітчизняного законодавства нормам міжнародного права;
- розвиток навичок і вмінь здійснювати аналіз міжнародних договорів у галузі охорони довкілля і тлумачення їх норм;
- вироблення вільного володіння поняттями і категоріями міжнародного екологічного права;
- удосконалення вміння пошуку, обробки наукової та нормативної інформації;
- аналіз і правове вирішення конкретних практичних ситуацій на основі правових норм.

Навчальна дисципліна у структурі освітньо-професійної програми.

Міждисциплінарні зв'язки

Пререквізити: «Міжнародне право», «Екологічне право».

Кореквізити: «Право міжнародних договорів», «Право міжнародних організацій», «Право міжнародної безпеки», «Міжнародне право прав людини».

Очікувані результати навчання здобувача вищої освіти

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти має демонструвати такі результати навчання:

PH-1. Демонструвати знання основних положень правового забезпечення охорони навколишнього середовища в міжнародному праві; понять і категорій міжнародного екологічного права та демонструвати їх компетентне застосування.

PH-2. Демонструвати знання та розуміння особливостей міжнародно-правової охорони довкілля.

PH-3. Аналізувати і правильно тлумачити зміст міжнародно-правових актів та норм вітчизняного законодавства з питань охорони навколишнього середовища і їх застосовувати, визначати їх співвідношення.

PH-4. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів у сфері охорони довкілля.

PH-5. Демонструвати розуміння правового забезпечення та захисту прав людини на безпечне для життя та здоров'я довкілля на міжнародному та національному рівнях.

PH-6. Демонструвати вміння пошуку професійної інформації в сфері міжнародного екологічного права та використовувати інформаційні технології і бази даних для професійної діяльності.

PH-7. Формулювати власні пропозиції щодо використання позитивного міжнародного досвіду щодо правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в Україні.

PH-8. Виявляти проблеми та прогалини у правовому регулюванні міжнародно-правової охорони довкілля і пропонувати способи їх вирішення з використанням наявних теоретичних і прикладних знань.

PH-9. Пропонувати аргументоване вирішення актуальних проблем охорони довкілля на міжнародному та національному рівнях.

PH-10. Характеризувати основні напрямки правового регулювання у сфері міжнародно-правової охорони морського та прісноводного середовища.

PH-11. Демонструвати знання основних міжнародно-правових актів щодо охорони морського та прісноводного середовища.

PH-12. Знати особливості захисту морського та прісноводного середовища від забруднення відповідно до норм міжнародного екологічного права, аналізувати його співвідношення з нормами вітчизняного екологічного законодавства.

PH-13. Пропонувати вирішення проблемних питань у сфері охорони морського середовища на основі аналізу існуючих міжнародно-правових норм, судової практики щодо питань, у регулюванні яких є прогалини.

PH-14. Розуміти сутність зміст та проблемні аспекти міжнародно-правової охорони флори і фауни.

PH-15. Характеризувати основні напрями міжнародно-правового регулювання у сфері збереження та охорони біологічного різноманіття.

PH-16. Обґрунтовувати свою правову позицію щодо проблемних питань у сфері збереження та охорони біологічного різноманіття, спираючись на міжнародно-правові норми, норми національного права, судові рішення.

PH-17. Демонструвати знання особливостей міжнародно-правової охорони атмосферного повітря, озонового шару та космічного простору.

PH-18. Характеризувати основні напрямки міжнародно-правового регулювання у сфері запобігання та пом'якшення наслідків зміни клімату відповідно до норм міжнародного права.

PH-19. Характеризувати стан правового регулювання у сфері поводження з відходами у міжнародному праві, надавати порівняльну характеристику із діючими нормами національного екологічного права.

PH-20. Обґрунтовувати свою правову позицію щодо проблемних питань у сфері поводження з відходами, спираючись на міжнародно-правові норми, норми національного права, судові рішення.

PH-21. Демонструвати знання особливостей порядку поводження з небезпечними відходами у міжнародному праві, надавати порівняльну характеристику із діючими нормами національного екологічного права.

PH-22. Демонструвати знання міжнародно-правового режиму ядерної та радіаційної безпеки та його нормативного забезпечення.

РН-23. Характеризувати спеціальні принципи міжнародного права у сфері ядерної та радіаційної безпеки, розуміти їх реалізацію у нормах права національного законодавства України.

РН-24. Характеризувати без'ядерний статус, як особливість воєнної політики держави.

РН-25. Висловлювати та обґрунтовувати власну думку щодо проблемних та дискусійних питань у сфері ядерної та радіаційної безпеки на основі норм міжнародного права та українського законодавства, судових рішень, а також матеріалів правозастосовної практики.

РН-26. Обґрунтовувати свою правову позицію щодо проблемних питань у сфері міжнародно-правової відповідальності за екологічні правопорушення, орієнтуватись у практиці вирішення міжнародних екологічних спорів.

РН-27. Розуміти особливості міжнародно-правової охорони довкілля в умовах збройних конфліктів.

Види навчальних занять та самостійна робота для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

№ п/п	Аудиторні заняття (контактні)		Самостійна робота (в годинах)
	Теми лекцій	Теми практичних занять	
1	Історія становлення та розвитку міжнародного екологічного права	Історія становлення та розвитку міжнародного екологічного права	8
2	Поняття, предмет, принципи, джерела, об'єкти та суб'єкти міжнародного екологічного права	Поняття, предмет, принципи, джерела, об'єкти та суб'єкти міжнародного екологічного права	8
3	Екологічні права людини в міжнародному екологічному праві	Екологічні права людини в міжнародному екологічному праві	8
4	Міжнародно-правова охорона морського та прісноводного середовища	Міжнародно-правова охорона морського та прісноводного середовища	8
5	Міжнародно-правова охорона флори і фауни, біологічного та	Міжнародно-правова охорона флори і фауни, біологічного та	8

	ландшафтного різноманіття	ландшафтного різноманіття	
6	Міжнародно-правова охорона атмосферного повітря, озонowego шару та космічного простору	Міжнародно-правова охорона атмосферного повітря, озонowego шару та космічного простору	8
7	Міжнародно-правове регулювання питань зміни клімату	Міжнародно-правове регулювання питань зміни клімату	8
8	Міжнародно-правове регулювання поводження з відходами	Міжнародно-правове регулювання поводження з відходами	8
9	Міжнародно-правове регулювання ядерної та радіаційної безпеки	Міжнародно-правове регулювання ядерної та радіаційної безпеки	8
10	Міжнародно-правова охорона довкілля в умовах збройних конфліктів	Міжнародно-правова охорона довкілля в умовах збройних конфліктів	8

**Види навчальних занять та самостійна робота
для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання**

№ п/п	Теми лекцій	Теми практичних занять	Самостійна робота (в годинах)
1	Історія становлення та розвитку міжнародного екологічного права		110
2	Поняття, предмет, принципи, джерела, об'єкти та суб'єкти міжнародного екологічного права	Поняття, предмет, принципи, джерела, об'єкти та суб'єкти міжнародного екологічного права	
3	Екологічні права людини в міжнародному екологічному праві	Екологічні права людини в міжнародному екологічному праві	

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

- підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи;
- опрацювання нової наукової та навчальної літератури, узагальнення практики тощо;
- робота над кейсами з питань міжнародного та європейського права навколишнього середовища;
- виконання практичних завдань, самотестування;
- написання есе та рефератів;

- підготовка презентацій;
- анотація наукових статей;
- підготовка до практичних занять і тестування;
- підготовка тез доповідей на науково-практичні конференції.

Завдання та методичні рекомендації до самостійної роботи наведено у Методичних матеріалах з навчальної дисципліни «Екологічне право» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Навчально-методичне та інформаційне забезпечення

навчальної дисципліни

Міжнародно-правові акти

Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням шкідливих відходів і їх знищення від 22.03.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_022#Text

Віденська конвенція про охорону озонного шару від 22.03.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_088#Text

Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04#Text

Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду від 21.05.1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_006#Text

Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття від 25.10.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_711#Text

Гетеборзький протокол 1999 р. про боротьбу з підкисленням, евтрофікацією і приземним озоном до Конвенція про транскордонне

забруднення повітря на великі відстані від 30.11.1999 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c51#Text

Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14.06.1992 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text

Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 01.07.1968 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text

Європейська ландшафтна конвенція від 20.10.2000 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154#Text

Женевська конвенція про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну при перевезенні небезпечних вантажів автомобільним, залізничним та внутрішнім водним транспортом від 10.10.1989 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_837#Text

Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття від 29.02.2000 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_935#Text

Київський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11.12.1997 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

Конвенція з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер від 17.03.1992 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_273#Text

Конвенція по захисту морського середовища району Балтійського моря від 9.04.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_009#Text

Конвенція про охорону біологічного різноманіття 1992 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, від 02.02.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text

Конвенція про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації від 26.09.1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_027#Text

Конвенція про доступ до інформації, участі громадськості в процесі прийняття рішень і доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25.06.1998 р. (Орхуська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

Конвенція про захист Чорного моря від забруднення від 21.04.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065#Text

Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики від 20.05.1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_045#Text

Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію від 26.09.1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_026#Text

Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text

Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text

Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_223#Text

Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій від 17.03.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_262#Text

Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу від 3.03.1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_024#Text

Конвенція про ядерну безпеку від 17.06.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_023#Text

Міжнародна конвенція про створення міжнародного фонду для компенсації збитків від 18.12.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_807#Text

Міжнародна конвенція про цивільну відповідальність за забруднення бункерним паливом від 23.03.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_047#Text

Монреальський протокол по речовинах, що руйнують озоновий шар від 16.09.1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_215#Text

Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів та розподіл на справедливій і рівній основі вигід від їх використання до Конвенції про біологічне різноманіття від 29.10.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k03#Text

Паризька угода від 12.12.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text

Протокол до Конвенції ООН про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 13.11.1979 р. про скорочення викидів сірки або їх транскордонних потоків, принаймні на 30 відсотків від 8.07.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_091#Text

Протокол про відповідальність і компенсацію за шкоду, заподіяну в результаті транскордонного перевезення небезпечних відходів та їхнього видалення від 10.11.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_793#Text

Протокол про воду та здоров'я до Конвенції по охороні і використанню транскордонних водотоків і міжнародних озер від 17.06.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_030#Text

Протокол про збереження і сталі і ландшафтного використання біологічного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат від 19.06.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_366#Text

Протокол про стійкі органічні забруднювачі до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 24.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c75#Text

Протокол про фінансування Спільної програми спостережень та оцінки розповсюдження забруднювачів на великі відстані в Європі (ЕМЕП) до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 28.09.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c50#Text

Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text

Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат від 22.05.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

Роттердамська конвенція про процедуру Попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a35#Text

Стокгольмська Декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16.06.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text

Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22.05.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a07#Text

Література

Birnie P., Boyle A. and Redgwell C. *International law and the environment*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2021. 904 p.

Dupuy, P. and Viñuales, J.. *International environmental law*. 2nd edn. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 522 p.

Fisher E., Lange B, and Scotford E. *Environmental Law: Text, Cases & Materials* 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2019. 888 p.

Hey E. *Advanced Introduction to International Environmental Law*. Cheltenham, UK etc.: Edward Elgar Publishing, 2016. 200 p.

Knox J. and Pejan R. *The human right to a healthy environment*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2019. 306 p.

Kopytsia I. The Legal Regulation of Climate Change in Ukraine: Issues and Prospects. *Journal of Environmental Law and Policy*. 2021. Vol. 001. 105–125. URL: <https://doi.org/10.33002/jelp001.05>

Kopytsia Y., Tulina E. Legal Regulation of Invasive Alien Species with Regards to Climate Change in Ukraine. *Problems of Legality*. 2021. № 155. P. 110–123. URL: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.155.243496>

Kopytsia, Y. M., & Туліна, Е. Є. (2021). Legal Regulation of Invasive Alien Species with Regards to Climate Change in Ukraine. *Problems of Legality*. 2021. № 155. P. 110–123. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.155.243496>

Lee M. EU Environmental law, Governance and Decision Making: Hart Publishing, 2nd edn, 2014. 270 p.

Samoilenko, V., Kopytsia, I., Belevtseva, V., Skulysh, Y., Shumilo, O. Conceptual basis of national energy security against the backdrop of global challenges. *Journal of Security and Sustainability*. 2020. Issue 10(1). 329–343. URL: [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.1\(24\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.1(24))

Scotford E. Environmental Principles and the Evolution of Environmental Law, Oxford: Hart Publishing, 2017. 320 p.

Sokolova A. K., Tulina E. Ie. Legal Aspects of Invasive Alien Plant Species Regulation. *Environmental Policy and Law*. 2019. Vol. 49. No. 4–5. P. 300–305.

Suietnov Y. Formation and Development of the Ecosystem Approach in International Environmental Law before the Convention on Biological Diversity. *Journal of Environmental Law and Policy*. 2021. No 001. P. 47–85. URL: <https://doi.org/10.33002/jelp001.03>

Suietnov, Y., Tulina, E. (2021). Ecosystem Approach in Dealing with Invasive Alien Species: International, European and Ukrainian Experience of Legal Regulation. *Grassroots Journal of Natural Resources*, 4(3): 79–93. Doi: <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.040308>

United Nations Environment Programme. Trade and Green Economy: A Handbook, Geneva: UNEP, 3rd ed., 2014.

Yevhenii P. Suietnov. Implementation of the Ecosystem Approach as a Necessary Condition for Ensuring the Constitutional Human Right to a Safe Environment for Life and Health. *Wiadomości lekarskie*. 2020;73(9 p. II):2062–2067. DOI: 10.36740/WLek202009231

Анісімова Г. В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства України в контексті природно-правової доктрини: монографія. Харків : Право, 2019. 672 с.

Безденєжна М. Принцип перестороги у міжнародному екологічному праві: особливості застосування. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Ін-т міжнародних відносин ; голов. ред. Л. В. Губерський. Київ : Ін-т міжнар. відносин, 2010. Вип. 88, ч. 1. С. 97–98.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 14: Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 776 с.

Гетьман А.П. Доктрина екологічного права та законодавства України: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2019. 336 с.

Екологічне право в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, В.Л. Бредіхіна та ін. ; за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2017. 208 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищих навч. закладів / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.»; за ред. І. І. Каракаша. Одеса: Фенікс, 2012. 788с.

Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Вид-во «Юрид. думка». 2008. 720 с.

Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.

Екологічне право України: Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частина): навч. посібник / Балюк Г.І. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 192 с.

Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. В. Шеховцов та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2015. 342 с.

Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, О. В. Донець та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2015. 496 с.

Екологічне право: підручник / А.П.Гетьман, Г.В.Анісімова, А.К. Соколова та ін.; за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.

Задорожній О. В., Медведєва М. О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник. Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут міжнародних відносин. Київ: Вид. дім «Промінь», 2010. 510 с.

Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. 2-е вид., доп. Львів: Норма, 2002. 416 с.

Копица Е. Международные аспекты правового регулирования нормирования в сфере охраны атмосферного воздуха. *Leges și viața*. 2016. № 6. С. 90–93.

Копица Є. М., Гудзенко Ю. О. Права людини у контексті зміни клімату. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 5/2. С. 27–30. URL: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.5\(2\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2022.5(2).6).

Копица Є. М., Огієнко М. Актуальні питання правового регулювання у сфері зміни клімату в Україні. *Concepts for the development of society's scientific potential*. 2021. С. 294–304. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.11.2021.036>

Короткий Т. Р. Міжнародне право охорони морського середовища як підгалузь міжнародного права навколишнього середовища. *Держава і право. Юридичні і політичні науки* : зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. Вип. 54. С. 534–542.

Лозо О. В., Овсієнко К. С. Правовий статус внутрішніх кліматичних мігрантів. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4 (70). С. 35–42. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/8.pdf.

Малишева Н. Екологічне право: вектори розвитку в XXI сторіччі. *Право України*. 2011. № 2. С. 114–123.

Медведєва М. О. Проблема ефективності міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища. *Публічне право*. 2012. № 4. С. 158–166.

Медведєва М. Екосистемний підхід у міжнародному праві навколишнього середовища: проблеми розуміння та застосування. *Право України*. 2010. № 2. С. 184–189.

Міжнародне право навколишнього середовища: стан та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Міжнародний центр космічного права ; Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Міжнародний центр космічного права. Київ: Обрії, 2010. 213 с.

Нечипорук Л. Д. Міжнародно-правове регулювання охорони та використання об'єктів тваринного світу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Вип. 8. 2007. С. 239–241.

Правова доктрина України : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 4. : Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права / Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев та ін., ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. 848 с.

Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2014. 784 с.

Романюк Н. Вплив глобального потепління та змін клімату на появу кліматичних мігрантів. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Міжнародні відносини*. 1(7), 2020. С. 52–61.

Струтинська-Струк Л. В. Принципи міжнародного екологічного права та національної екологічної політики України: порівняльно-правовий аналіз. *Порівняльно-правові дослідження*. 2011. № 1. С. 110–115.

Суєтнов Є. П. Екосистемний підхід у міжнародному екологічному праві: від ідеї збереження природних екосистем до появи цілісної концепції. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 157. С. 116–146. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.157.256982>.

Суєтнов Є. П. Екосистемний підхід як основа Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат. *Екологічне право*. 2020. № 2. С. 21–26. URL: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/2/5.pdf>.

Сухорольський П. М. Поняття реалізації та чинники ефективності міжнародних договорів з охорони довкілля. *Публічне право*. 2012. № 2. С. 162–169.

Туліна Е. Є. Біологічне різноманіття як об'єкт екологічних правовідносин у сфері збереження і сталого використання. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 157. С. 164–177. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.157.256811>.

Шемшученко Ю. Актуальні проблеми кодифікації національного та міжнародного екологічного права. *Право України*. 2011. № 2. С. 4–10.

Інтернет-ресурси

Сайт наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – <http://library.nlu.edu.ua/>

Офіційний веб-портал Верховної Ради України – <http://rada.gov.ua/>

Сайт ООН – <https://www.un.org>

Офіційний веб-портал програми ООН з довкілля (ЮНЕП) – <https://www.unep.org>

Стислий виклад рішень і консультативних висновків Міжнародного Суду ООН – <https://www.icj-cij.org/ru>

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс
кафедри екологічного права. URL:
<https://neik.nlu.edu.ua/moodle/course/view.php?id=339>

Вимоги викладача

Здобувачі вищої освіти *повинні*: регулярно відвідувати лекції й практичні заняття; систематично й активно працювати на них; переконливо наводити аргументацію при вирішенні завдань; якісно виконувати письмові завдання, контрольні й самостійні роботи тощо. Практичні заняття, пропущені з поважних причин, можуть бути відпрацьовані за попереднім узгодженням із викладачем.

Здобувачам вищої освіти *рекомендується*: брати участь у наукових конференціях, конкурсах наукових праць, роботі наукового гуртка кафедри, готувати тези наукових доповідей тощо.

Обов'язкова вимога – дотримання здобувачами вищої освіти норм «Кодексу академічної етики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» (http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/08/kodeks_academichnoyi_etyky.pdf).

Під час аудиторних занять дозволяється використовувати гаджети тільки в навчальних цілях (приміром, для перегляду презентацій лекції), а ноутбуки і планшети – для ведення конспектів лекцій і відстеження потрібної інформації.

Контрольні заходи

Формами контролю знань студентів є поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль знань студентів включає:

– контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких

засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

– контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі тестів.

Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи. Максимальна кількість балів за результатами захисту індивідуальної підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою для заліку	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34